

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

Το μονοτονικό σύστημα

1. Οι μονοσύλλαβες λέξεις δεν παίρνουν τονικό σημάδι.

- ❖ Θεωρούνται μονοσύλλαβοι και μένουν άτονοι οι συνιζήμενοι τύποι, π.χ., μια, για, γεια, πια, ποιος, ποια, ποιο, νιος κτλ.
Προσοχή στη διαφορά: δυο - δύο, μια - μία, το βιος - ο βίος κτλ.
- ❖ Οι μονοσύλλαβες προστακτικές, ακόμα κι όταν ακολουθούνται από δύο εγκλιτικά, δεν παίρνουν τονικό σημάδι, π.χ., πες μου το, φα του τα, δες του τα κτλ.

Εξαιρούνται και παίρνουν τονικό σημάδι:

- ❖ Ο διαζευκτικό σύνδεσμος ή, π.χ., Ή η μητέρα ή ο πατέρας.
- ❖ Τα ερωτηματικά πού και πώς, είτε βρίσκονται σε ευθεία ερώτηση είτε σε πλάγια, π.χ., Πού πήγες; [ευθεία] Δε μας είπες πού πήγες. [πλάγια]
- ❖ Τα πού και πώς παίρνουν τονικό σημάδι και στις ακόλουθες περιπτώσεις:

Πού να σου τα λέω. Από πού κι ως πού. Πού και πού. Αραιά και πού.

Του έστειλες το γράμμα; Πώς!

Πώς βαριέμαι! Κοιτάζω πώς και πώς να τα βολέψω.

Το που (όταν είναι επίρρημα, αντωνυμία ή σύνδεσμος) και το πως (όταν είναι σύνδεσμος) δεν παίρνουν τονικό σημάδι, π.χ.: Αυτό που σου είπα. Μας είπε πως τον λένε Απόστολο.

- ❖ Οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών (μου, σου, του, της, τον, την, το, μας, σας, τους, τα), όταν στην ανάγνωση υπάρχει περίπτωση να θεωρηθούν εγκλιτικές, π.χ., ο πατέρας μου είπε (= ο πατέρας είπε σε μένα), αλλά, ο πατέρας μου είπε (= ο δικός μου πατέρας είπε).
- ❖ Οι μονοσύλλαβες λέξεις, όταν προφέρονται μαζί με τους ρηματικούς τύπους μπω, βγω, βρω, 'ρθω, σ' όλα τα πρόσωπα και τους αριθμούς, δέχονται τον τόνο τους, π.χ., θά μπω (προφέρεται δυνατότερα το θά), ενώ θα μπω (προφέρεται δυνατότερα το μπω), θά μπεις - θα μπεις κτλ.

2. Τονικό σημάδι (´) παίρνει κάθε λέξη που έχει δύο ή περισσότερες συλλαβές. Αυτό ισχύει και στην περίπτωση που η λέξη παρουσιάζεται ως μονοσύλλαβη ύστερα από έκθλιψη ή αποκοπή· όχι, όμως, όταν έχει χάσει τονισμένο φωνήεν από αφαίρεση.

- ❖ Παίρνουν τονικό σημάδι μονοσύλλαβες λέξεις μετά από αποκοπή: φέρ' το, κόψ' το, άσ' το κτλ.
- ❖ Παίρνουν τονικό σημάδι μονοσύλλαβες λέξεις μετά από έκθλιψη: πάντ' ανοιχτά, είν' ανάγκη, ήρθ' αυτός, μήτ' εσύ κτλ.
- ❖ Προσοχή! Ένας ρηματικός τύπος που έμεινε άτονος από αφαίρεση δεν ανεβάζει το τονικό σημάδι στην προηγούμενη λέξη, π.χ. μου 'φερε, τα 'δειξε, τα 'ριξε, θα 'θελα, που 'ναι (αλλά, πού 'ναι;), μου 'πε κτλ.

3. Ο τόπος του εγκλιτικού ο οποίος ακούγεται στη λήγουσα των προπαροξύτων λέξεων σημειώνεται, π.χ.: ο μέντοράς μας, κράτησέ

	μου το κτλ. Το ίδιο γίνεται στο πρώτο από δύο εγκλιτικά, όταν προηγείται παροξύτονη λέξη, π.χ.: δώσε μού το, φέρε μάς τους κτλ.
Τα διαλυτικά	Τα διαλυτικά σημειώνονται πάνω από το ι ή το υ για να δείξουμε ότι το ι ή το υ πρέπει να τα προφέρουμε χωριστά από το προηγούμενο φωνήεν (α, ε, ο, υ), π.χ.: θεϊκός, ευνοϊκός, παρανοϊκός, μυϊκός, ξεϋφαίνω, αϊτός, αϋπνία, οϊμέ κτλ. Δε σημειώνουμε τα διαλυτικά όταν το προηγούμενο φωνήεν παίρνει τόνο (π.χ., νεράιδα, πλάι κτλ.)· και όταν δεν έχουμε δίψηφο φωνήεν (π.χ., διωλιστήριο, πρωί, Μωσής κτλ.). <u>Παρατήρηση:</u> ❖ Ο συνδυασμός των πλήκτρων για την εισαγωγή των διαλυτικών στο κείμενο είναι: Shift + (πλήκτρο οξείας) + (φωνήεν). Ο αντίστοιχος συνδυασμός πλήκτρων για διαλυτικά και τόνο μαζί, είναι: Ctrl + Alt + (πλήκτρο οξείας) + (φωνήεν).
Το τελικό ν	Αν αμφιβάλλετε, η συμβουλή είναι: Καλύτερα ένα ν περισσότερο παρά ένα λιγότερο. 1. Το τελικό ν διατηρείται πάντοτε: ❖ στην προσωπική αντωνυμία γένους αρσενικού του δεύτερου προσώπου τον: τον είδα, τον βρήκα, τον δέχτηκα κτλ. ❖ στο αρσενικό άρθρο τον μπροστά από κύρια ονόματα (προσώπων, μηνών, ποταμών κτλ.), συντμήσεις, αρκτικόλεξα και ξένους όρους, που θα μπορούσαν να εκληφθούν ως ουδετέρου γένους· επίσης προ επιθέτου ή μετοχής, ιδιαίτερα όταν βρίσκονται μακριά από το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό. ❖ στο τροπικό επίρρημα και το χρονικό σύνδεσμο σαν (στη λογοτεχνία ακολουθεί τις περιπτώσεις 2 και 3): σαν γυαλί, σαν χρυσάφι, σαν θέλεις, κτλ. ❖ στο αρνητικό μόριο δεν, για ν' αποφεύγεται η σύγχυση με τον αντιθετικό σύνδεσμο δε. 2. Το τελικό ν διατηρείται: ❖ στο άρθρο τον και την, ❖ στο αριθμητικό και αόριστο έναν, ❖ στην τριτοπρόσωπη αντωνυμία την, ❖ στα άκλιτα μην, όταν η λέξη που ακολουθεί αρχίζει από φωνήεν ή στιγμιαίο σύμφωνο (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ή διπλό γράμμα (ξ, ψ), π.χ.: τον αέρα, την καλύβα, έναν τεμπέλη, μην ντρέπεσαι, σαν ντομάτα. 2. Το τελικό ν χάνεται στις παραπάνω λέξεις (τον, την, έναν, την, μην), όταν η ακόλουθη λέξη αρχίζει από εξακολουθητικό σύμφωνο (β, γ, δ, ζ, θ, λ, μ, ν, ρ, σ, φ, χ), π.χ.: το βαρέλι, τη γελάδα, ένα δέμα, τη θάλασσα, μη μείνεις, σα φωτιά.
Συλλαβισμός	1. Δύο σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζονται με το δεύτερο φωνήεν, όταν αρχίζει από αυτά τα σύμφωνα ελληνική λέξη, π.χ.: λά-σπη (σπήλαιο), κό-στος (στέρεος), έ-βγα (βγαίνω) κτλ. Σ' όλες τι υπόλοιπες περιπτώσεις χωρίζονται και το πρώτο σύμφωνο

	πάει με το προηγούμενο φωνήεν, και το δεύτερο με το ακόλουθο, π.χ.: έρ-πης, βαθ-μός, δάφ-νη, τάγ-μα κτλ. 2. Τρία ή περισσότερα σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζονται με το ακόλουθο φωνήεν, όταν αρχίζει ελληνική λέξη τουλάχιστον από τα δύο πρώτα από αυτά, π.χ.: ά-στρο (στρώμα), ε-χθρός (χθες), αι-σχρός (σχήμα) κτλ. Αλλιώς χωρίζονται και το πρώτο σύμφωνο πάει με το προηγούμενο φωνήεν, τ' άλλα με το ακόλουθο, π.χ.: άν-θρω-πος, εκ-στρα-τεί-α κτλ. 3. Τα δίψηφα μπ, ντ και γκ δε χωρίζονται στο συλλαβισμό, π.χ.: μπου-μπού-νας, πέ-ντε, μπα-γκέ-τα, σύ-γκρυο, γα-μπρός, ά-ντρας κτλ. 4. Τα δίψηφα φωνήεντα (ου, αι, ει, οι, υι), οι δίφθογγοι (αϊ, αη, οϊ, οη), οι καταχρηστικοί δίφθογγοι (ια, υα, οια, οιε, ιου, οίου κ.ά.) και οι συνδυασμοί αυ και ευ κατά το συλλαβισμό λογαριάζονται σαν ένα φωνήεν, π.χ.: αί-μα, νε-ράι-δα, ά-πια-στος, ναύ-της, αη-δό-νι, ρο-λόι, βόη-θα, θειά-φι, γυα-λί, αυ-λή, ευ-χή κτλ.
Γράφονται με μια λέξη	1. Τα αριθμητικά από το 13 μέχρι το 19, π.χ.: δεκατρία, δεκαπέντε, δεκαεφτά (δεκαεπτά) κτλ. Αλλά, είκοσι ένα (αλλά, Εικοσιένα), τριάντα πέντε, ενενήντα εννιά, εκατόν ένας, εκατόν τριάντα πέντε, εκατό δεκαεφτά κτλ. 2. Οι αντωνυμίες: καθένας - καθεμιά - καθένα, καθετί, κατιτί, οποιοσδήποτε - οποιαδήποτε - οποιοδήποτε, οσοσδήποτε, οτιδήποτε. 3. Τα άκλιτα: απαρχής, απεναντίας, απευθείας, αφενός, αφετέρου, αφότου, αφού, δηλαδή, διαμιάς, ειδαλλιώς, ειδάλλως, ειδεμή, ενμέρει, ενόσω, εντάξει, εντέλει, εντούτοις, ενώ, εξαιτίας, εξάλλου, εξαρχής, εξής, εξίσου, επικεφαλής, επιπλέον, επιτέλους, εφάπαξ, εφεξής, εφόσον, καθ(ε)αυτό, καθεξής, καθόλου, καθόσον, καθότι, καθώς, καθωσπρέπει, καλημέρα, καληνύχτα, καλησπέρα, καληώρα, καταγής, κατευθείαν, κιάλας, μεμιάς, μολαταύτα, μόλο (που), μολονότι, μολοντούτο, ολημέρα, ολημερίς, οληνύχτα, ολωσδιόλου, οποτεδήποτε, οπουδήποτε, οπωσδήποτε, παραλίγο, παρόλο (που), παρότι, προπαντός, προπάντων, σάμπως, τώντις, τωνόντι, υπόψη, ωσότου, ώσπου, ωστόσο. 4. Η πρόθεση σε (σ') με τη γενική και την αιτιατική του άρθρου: στου, στη, στο, στης, στων κτλ. Προσοχή, γράφεται χωριστά και μ' απόστροφο η αντωνυμία σου: σ' το δίνω, σ' το 'στείλα κτλ. 5. Γράφονται με δύο λέξεις: καλώς όρισες, καλώς τον (την, το), μετά χαράς, τέλος πάντων, και οι λόγιες εκφράσεις: εν μέρει, κατ' εξοχήν κ.ά. 6. Γράφονται με μια ή με δυο λέξεις, κατά την περίπτωση και με διαφορετικό τονισμό: πάρα κάτω - παρακάτω, πάρα πέρα - παραπέρα, πάρα πάνω - παραπάνω, τόσος δα - τοσοσδά και τα παρόμοια. 7. Ρηματικές φράσεις στις οποίες έχει χαθεί η αίσθηση ότι αποτελούνται από χωριστές λέξεις: δώστου, σούρτα φέρτα κτλ. Π.χ. «... και δώστου να κλαίει μ' αναφιλητά». Αλλά, «δώσ' του λεφτά να πάρει ψωμί.»
Λέξεις με κεφαλαίο ή μικρό το πρώτο	1. Γράφονται με κεφαλαίο στην αρχή: ❖ τα κύρια ονόματα, π.χ.: Μπάμπης, Μανόλης, Όμηρος, Πλάτων κτλ.

γράμμα	❖ τα ονόματα τόπων, επωνυμίες ιδρυμάτων, πανεπιστημιακών σχολών, εταιρειών, συλλόγων, ονόματα δρόμων κ.ά., π.χ.: Ηράκλειο, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ασπίς Χρηματοπιστηριακή, Σύλλογος Διαζευγμένων, Οδός Παπαχαραλάμνη κτλ. ❖ τα εθνικά και τα τοπωνυμικά, π.χ.: Έλληνας, Ρωμαίος, Αθηναίος, Λακκιώτης κτλ. ❖ τα ονόματα των μηνών, των ημερών της εβδομάδας, των εορτών και σημαντικών ιστορικών γεγονότων ή επετείων π.χ.: Ιούλιος, Δευτέρα, Πάσχα, Ραμαζάνι, Γαλλική Επανάσταση, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος κτλ. ❖ οι λέξεις Θεός, Χριστός, Άγιο Πνεύμα, Παναγία, τα συνώνυμα των προηγούμενων καθώς και καθετί που σχετίζεται με το θείο, π.χ.: Πανάγαθος, Σωτήρας, Αμνός, Θεία Πρόνοια, Μεγαλόχαρη, Ζωοδόχος Πηγή, Βούδας, Αλλάχ, Μεγάλο Πνεύμα κτλ. ❖ λέξεις που κρίνεται σκόπιμο να εξαρθεί το νόημά τους: Πρόεδρος της Βουλής ❖ τίτλοι τιμής: Αξιωματικός της Λεγεώνας της Τιμής, Βαρώνος, Δούκας κτλ. ❖ η λέξη άγιος όταν δηλώνει εκκλησία ή δρόμο: Άγιος Φανούριος, οδός Αγίου Κωνσταντίνου κτλ. ❖ τα ονόματα των έργων της λογοτεχνίας και της τέχνης: ο "Προμηθεύς Δεσμώτης" του Αισχύλου, η "Οδύσσεια" του Καζαντζάκη, ο πίνακας "Το Κρυφό Σχολειό" του Γύζη, η "Ωραία Κοιμωμένη" του Χαλεπά κτλ. 2. Γράφονται με μικρό γράμμα στην αρχή: ❖ όλες οι λέξεις που παράγονται από τα προηγούμενα, π.χ.: ομηρικά έπη, ελληνική ποίηση, σολωμική ποίηση, αθηναϊκά έθιμα, κυριακάτικο γεύμα, αυγουστιάτικες ζέστες (αλλά, Οκτωβριανή Επανάσταση), πασχαλινό αρνί, ελληνικός, αγγλικός, σωτηριολογικά θέματα κτλ. ❖ τα επίθετα που σημαίνουν οπαδούς θρησκειών: χριστιανός, μωαμεθανός, βουδιστής, καθολικός κτλ.
Κλίση ονομάτων	1. Τα θηλυκά σε -η (σκέψη, κυβέρνηση κτλ.) σχηματίζουν τη γενική σε -ης και σε -έως, π.χ.: σκέψης και σκέψεως, κυβέρνησης και κυβερνήσεως κτλ. Όσα, όμως, έχουν λαϊκή προέλευση, μόνο σε -ης: θύμηση - θύμησης, γέμιση - γέμισης κτλ. 2. Τα προπαροξύτονα, αρσενικά και θηλυκά σε -ος κατεβάζουν τον τόνο στην παραλήγουσα στη γενική του ενικού και στη γενική και αιτιατική του πληθυντικού: ο δήμαρχος - του δημάρχου - των δημάρχων - τους δημάρχους η διάμετρος - της διαμέτρου - των διαμέτρων - τις διαμέτρους. Διατηρούν τον τόνο στην προπαραλήγουσα, σ' όλες τις πτώσεις ενικού και πληθυντικού, οι πολυσύλλαβες και οι λαϊκές λέξεις: του αντίκτυπου, του ανήφορου, του εξάψαλμου, του καλόγερου, του ρινόκερου, του γκόμενου, του παιδάρου κτλ. 3. Τα προπαροξύτονα ουδέτερα σε -ο κατεβάζουν τον τόνο στην παραλήγουσα στη γενική ενικού και πληθυντικού, π.χ.: το άτομο - του ατόμου - των ατόμων, το συμβούλιο - του

	συμβουλίου - των συμβουλίων, κτλ. Διατηρούν τον τόνο στην προπαραλήγουσα, σ' όλες τις πτώσεις, οι πολυσύλλαβες και οι λαϊκές λέξεις, π.χ.: του σίδηρου, του σέλινου κτλ.
Επίθετα και παραθετικά	1. Τα παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων σχηματίζουν τις καταλήξεις ❖ σε -ώτερος, -ώτατος, -ώτερα, ώτατα, όταν προέρχονται από τοπικά επιρρήματα σε -ω, π.χ.: (άνω) ανώτερος - ανώτατος, (κάτω) κατώτερος - κατώτατα. ❖ σε -ύτερος, -ύτατος, -ύτερα, ύτατα, όταν προέρχονται από επίθετα που λήγουν σε -ύς, π.χ.: βαθύς - βαθύτερος - βαθύτατος - βαθιά - βαθύτερα - βαθύτατα κτλ. 2. Τα επίθετα κατά την κλίση τους φυλάγουν τον τόνο στη συλλαβή που τονίζεται η ονομαστική του αρσενικού, π.χ.: όμορφος - όμορφη - όμορφο - όμορφου - όμορφης - όμορφων - όμορφους κτλ. Όταν, όμως, τα επίθετα χρησιμοποιούνται ως ουσιαστικά, κατεβάζουν τον τόνο, το ίδιο συμβαίνει και με τις μετοχές, π.χ.: η κατάσταση του αρρώστου (αλλά, η κατάσταση του άρρωστου παιδιού), τα αιτήματα των εργαζομένων (αλλά, τα αιτήματα των εργαζόμενων γυναικών) κτλ. 3. Στα επίθετα σε -ύς, -ιά, -ύ, το υ της κατάληξης των αρσενικών και των ουδετέρων διατηρείται μόνο στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική του ενικού, στις άλλες πτώσεις γράφεται ι, π.χ.: ελαφρύς - ελαφριού - ελαφριές - ελαφριά κτλ. 4. Τα επίθετα σε -ης, ης, -ες, σχηματίζουν τη γενική του ενικού σε -ους, την αιτιατική στο αρσενικό και θηλυκό σε -η και τον πληθυντικό σε -εις και το πληθυντικό του ουδετέρου σε -η, π.χ.: συνεχής - συνεχούς - συνεχή - τα συνεχή κτλ. 5. Στα επίθετα σε ής, -ιά, -ί, το η των αρσενικών διατηρείται μόνο στην ονομαστική, αιτιατική, κλητική του ενικού, στις άλλες πτώσεις γράφεται ι, π.χ.: θαλασσίας - θαλασσιού - θαλασσιούς - θαλασσιές - θαλασσιά.
Ρήματα	1. Όσα ρήματα αρχίζουν από σύμφωνο παίρνουν εμπρός από το θέμα, στον παρατατικό και στον αόριστο της οριστικής ένα ε-, το ε- αυτό λέγεται αύξηση. Η αύξηση διατηρείται όταν τονίζεται, ενώ χάνεται όταν δεν τονίζεται, π.χ.: έλυνα - έλυνες - λύναμε - λύνετε κτλ. Τα ρήματα θέλω, ξέρω, πίνω παίρνουν αύξηση η- αντί ε-, π.χ.: ήθελα, ήξερα, ήπια κτλ. 2. Όσα ρήματα αρχίζουν από φωνήεν ή δίψηφο δεν παίρνουν αύξηση, π.χ.: ανάβω - άναβα, ορίζω - όρισα κτλ. Εξαιρούνται τα ρήματα: έχω - είχα, έρχομαι - ήρθα, είμαι - ήμουν. 3. Οι καταλήξεις της υποτακτικής, ενεργητικής, και παθητικής φωνής γράφονται με ει και ο, καθώς και της προστακτικής με ει, όπως στην οριστική, π.χ.: να γράφει, θα δεθεί, δεθείτε, αγαπηθείτε, να γράφομαι, όταν έρχομαι κτλ.

	4. Στα νεοελληνικά ρήματα που αρχίζουν από ρ, οι αυξημένοι τύποι δε διπλασιάζουν το ρ, π.χ.: ρίχνω - έριξα, ράβω - έραψα κτλ.
Μετοχές	1. Η παθητική μετοχή σε -μένος, γράφεται με δυο μ μόνο στα ρήματα που έχουν χαρακτήρα π, β, φ, πτ, π.χ.: εγκαταλείπω - εγκαταλειμμένος, ράβω - ραμμένος, γράφω - γραμμένος, απορρίπτω - απορριμμένος κτλ. Η μετοχή σε -μένος, είναι κλιτή, έχει τρία γένη και δύο αριθμούς και ισοδυναμεί με επίθετο (βλ. επίθετα και παραθετικά) Επίσης, η παθητική μετοχή τελειώνει σε: α) -ημένος (με η): στα ρήματα της δεύτερης συζυγίας (π.χ. αγαπημένος < αγαπιέμαι) β) -σμένος: σε ρήματα της πρώτης συζυγίας και σε μερικά της δεύτερης (π.χ. χτισμένος < χτίζομαι, δυστυχισμένος < δυστυχώ). Το ι, η, υ, ει, οι που έχουν τα ρήματα της πρώτης συζυγίας στην παραλήγουσα της οριστικής ενεστώτα διατηρείται και στη μετοχή (π.χ. δροσισμένος < δροσίζομαι, δακρυσμένος < δακρύζω). γ) -ωμένος (με ω): όταν τονίζεται στην παραλήγουσα (π.χ. τεντωμένος < τεντώνομαι) δ) -όμενος (με ο): όταν τονίζεται στην προπαραλήγουσα (π.χ. ενδιαφερόμενος < ενδιαφέρομαι) ε) -ώμενος (με ω): όταν τονίζεται στην προπαραλήγουσα (π.χ. εκτιμώμενος < εκτιμώμαι) 2. Η άκλιτη ενεργητική μετοχή σε -οντας, όταν είναι άτονη γράφεται με ο, όταν τονίζεται γράφεται με ω, π.χ.: κόβοντας, γράφοντας, αλλά γελώντας, τραγουδώντας κτλ. Εξαιρείται το όντας. 3. Στη δημοτική γλώσσα, ιδιαίτερα στο γραπτό και στον επιστημονικό λόγο, γίνεται μεγάλη χρήση των αρχαίων τύπων των μετοχών των ρημάτων. Ο πίνακας των αρχαίων μετοχών περιλαμβάνει τις συχνότερα εμφανιζόμενες, μαζί με σχόλια για τη σημασία και τη χρήση τους.
Δοτική	Η δοτική πτώση των ονομάτων δεν υπάρχει στη νεοελληνική γραμματική και γλώσσα. Παρ' όλα αυτά, όμως, φράσεις και γλωσσικά "απολιθώματα" της αρχαίας ελληνικής, εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται τόσο στο γραπτό όσο και στον προφορικό λόγο. Ο πίνακας δοτικών της καθομιλούμενης περιλαμβάνει τις συχνότερα απαντούμενες, μαζί με σχόλια για τη σημασία και τη χρήση τους.
Το μέσα	Το τοπικό επίρρημα μέσα: 1. Γράφεται μες όταν ακολουθούν οι λέξεις στο(ν), στη(ν), στο, στους, στις, στα, π.χ.: μες στον τόπο, μες στην τάξη, μες στις αυλές, μες στα πράγματα κτλ. 2. Γράφεται μέσ' όταν ακολουθεί η πρόθεση από, π.χ.: μέσ' απ' τα βάσανα, μέσ' απ' τη φωτιά κτλ.
Ξενόγλωσσες λέξεις	Οι λέξεις που μπήκανε στη γλώσσα μας, στα νεότερα χρόνια, από ξένες γλώσσες γράφονται με την απλούστερη μορφή, π.χ.: τάλιρο, μπίρα, χολ, τρένο, σονέτο, φίλντισι κτλ.
Ως ή σαν	Το επίρρημα ως χρησιμοποιείται και στη δημοτική αντί του σαν για να δηλωθεί ιδιότητα του αντικειμένου ή του υποκειμένου, π.χ.: η σημασία του νερού ως φυσικού πόρου. Στις περιπτώσεις αυτές η πτώση που ακολουθεί το ως πρέπει να συμφωνεί με την πτώση του αντικειμένου ή υποκειμένου, του οποίου την ιδιότητα επεξηγεί.

Αριθμοί

Μία λέξη ή πολλές.

Γράφονται με μια λέξη μόνο τα αριθμητικά από το 13 μέχρι το 19, π.χ.: δεκατρία, δεκαπέντε, δεκαεφτά (δεκαεπτά) κτλ. Αλλά, είκοσι ένα (εξαιρείται το Εικοσιένα), τριάντα πέντε, ενενήντα εννιά, εκατόν ένας, εκατόν τριάντα πέντε, εκατό δεκαεφτά κτλ.

Χωρισμός χιλιάδων.

Οι αριθμοί με τέσσερα ψηφία και πάνω χωρίζονται σε ομάδες των τριών ψηφίων για ευκολία στην ανάγνωση και στην κατανόηση. Στα μη επιστημονικά κείμενα ο διαχωρισμός γίνεται με τη χρήση της τελείας (στα επιστημονικά κείμενα υπάρχει διαφοροποίηση). Ενιαία, χωρίς διαχωρισμό, γράφονται οι τετραψήφιες χρονολογίες, οι αριθμοί λαχείων, σελίδων, νόμων, πρωτοκόλλων διοικητικών εγγράφων, εγκυκλίων και οδών. Ενιαία, επίσης, γράφονται οι αριθμοί τηλεφώνων, κυκλοφορίας των οχημάτων, οι τραπεζικοί λογαριασμοί όπως και κάθε άλλη κωδικοποίηση με χρήση αριθμών (αριθμός δελτίου ταυτότητας, φορολογικού μητρώου κτλ.). Π.χ.: Το 2004, 3.769 μηχανές, το 15.000 π. Χ., σελίδα 15263, η απόφαση 12365, το τηλέφωνο μου είναι 69363625, το ΑΦΜ της Χ είναι 025263265,

Ολογράφως ή αριθμητικά.

Στα επιστημονικά κείμενα οι αριθμοί γράφονται πάντοτε με ψηφία. Στα δημόσια έγγραφα και στα νομικά κείμενα γίνεται ταυτόχρονη χρήση και των μορφών: πρώτα γράφεται ο αριθμός με ψηφία και ακολουθεί η μέσα σε παρενθέσεις ολόγραφη αναγραφή του. Στα πεζά κείμενα, στα άρθρα, στις εκθέσεις κτλ., δεν υπάρχει ενιαίος κανόνας. Μπορούν όμως να ακολουθηθούν οι παρακάτω οδηγίες:

Στην αρχή της φράσης οι αριθμοί γράφονται ολογράφως, εξαιρούνται οι μεγάλοι αριθμοί.

Οι αριθμοί νόμων, άρθρων, λαχείων, σελίδων, εγκυκλίων, διευθύνσεων και λοιπών παρόμοιων, γράφονται με ψηφία.

Οι μεγάλοι αριθμοί, πρακτικά οι αριθμοί με περισσότερα από τέσσερα ψηφία, γράφονται με ψηφία.

Τα ποσοστά γράφονται με ψηφία και ακολουθεί το σύμβολο "%" αφού παρεμβληθεί ημιδιάστημα .

Οι ημερομηνίες και οι χρονολογίες γράφονται με ψηφία. Σε νομικά και οικονομικά κείμενα όμως, μπορεί να δηλωθούν και ολογράφως. Η ώρα γράφεται με ψηφία όταν δηλώνεται με ακρίβεια μεγαλύτερη του λεπτού, δηλαδή με δευτερόλεπτα, εκατοστά του δευτερολέπτου κτλ.

Οι γεωγραφικές συντεταγμένες γράφονται πάντοτε με ψηφία όταν δηλώνονται με ακρίβεια μεγαλύτερη της μοίρας.

Τα κλάσματα γράφονται ολογράφως όταν ο αριθμητής και ο παρονομαστής γράφονται με μια λέξη. Σ' όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις καθώς και τα μικτά κλάσματα δηλώνονται με ψηφία.

Οι θερμοκρασίες γράφονται με ψηφία.

Οι διαστάσεις γράφονται με ψηφία.

Τακτικά και λοιπά.

Γράφονται ολογράφως τακτικά αριθμητικά επίθετα, πολλαπλασιαστικά και υποπολλαπλασιαστικά, αναλογικά και περιληπτικά επίθετα καθώς και τα σύνθετα που προσδιορίζουν αριθμητικά το αντικείμενο, π.χ.: δέκατος τρίτος, εννιαπλάσιος, υποδεκαπλάσιος, τρακοσαριά, διακοσάρα, δεκαεπτασύλλαβος κτλ.

Πάγιες φράσεις.

Οι αριθμοί που περιλαμβάνονται σε στερεότυπες φράσεις γράφονται ολογράφως, π.χ.: Τα έχει τετρακόσια – Παίρνει τρεις κι εξήντα – Πέρασε από σαράντα κύματα – Ένα κι ένα κάνουν δύο κτλ.

	2. -αινα	• δράκαινα. Μαυρομιχάλαινα κ.ά.	Εξαιρούνται όσα παράγονται από ρήματα σε -εύω* αυτά γράφονται με ει: γιατρεία, δουλειά κ.ά.
	3. -ιά	• βραδιά, ξενιτιά, ξαστεριά κ.ά.	
	4. -ία	• Τα παροξύτονα: αηδία, αμνηστία κ.α.	Εξαιρούνται όσα παράγονται από ρήματα σε -εύω και από επίθετα σε -ύς: ερμηνεία, λατρεία κ.ά. πλατεία, οξεία κ. ά.
	5. -εια	• Τα προπαροξύτονα: άδεια. αλήθεια, βοήθεια κ.ά.	άγνοια, διχόνοια, έννοια, ομόνοια, παλίρροια. Εύβοια.
	6. -ίδα	• ασπίδα, πατρίδα κ.ά.	Λάρισα
	7. -ίλα	• καπνίλα, χωματίλα κ.ά.	
	8. -ισσα	• αρχόντισσα, ροδίτισσα κ.ά.	
	9. -τρία	• εργάτρια, μαθήτρια κ.ά.	
	10. -ότητα	• θερμότητα, ποιότητα κ.ά.	
	11. -ύτητα	• ταχύτητα, ευθύτητα κ.ά.	
Θηλυκά σε -η	1. -η	πηγή, πράξη, σκέψη κ.ά.	
	2. -οσύνη	καλοσύνη, δικαιοσύνη κ.ά.	
Ουδέτερα σε -ο	1. -ο	• άτομο, βουνό	Εξαιρούνται : ισόγειο, υπόγειο μαγειρείο
	2. -είο	• Τα παροξύτονα που φανερώνουν τόπο : γραφείο, κουρείο κ.ά.	
	3. -ητό	• κυνηγητό, ποδοβολητό κ.ά.	
	4. -ιο	• γέλιο, τετράδιο, εστιατόριο, φυλάκιο κ.ά.	
	5. -ριό	• καμπαναριό, νοικοκυριό κ.ά.	

	6. -τήριο	• γυμναστήριο, δικαστήριο κ.ά.	κτίριο, μαρτύριο
Ουδέτερα σε -ι	1. -ι 2. -ίδι 3. -όνι 4. -τήριο	• καλοκαίρι, τραγούδι κ.ά. • βαρίδι, ταξίδι κ.ά. • λεμόνι, τιμόνι κ.ά. • κλαδευτήριο, ποτήριο κ.ά.	βράδυ, δάκρυ, δόρυ, δίχτυ, οξύ, στάχυ. • Το βράδυ, όταν σχηματίζει καταχρηστικό δίφθογγο, γράφεται με ι . βραδιού, βράδια αντικλείδι, στρείδι, καρύδι, φρύδι, κρεμμύδι, Παλαμήδι. αλώνι, κυδώνι κ.ά. Εξαιρούνται όσα έχουν δεύτερο συνθετικό τη λέξη τυρί : κεφαλοτύρι
Ουδέτερα σε -ημα	-ημα	• Τα ουδέτερα σε -ημα γράφονται με η : μηχανήμα, τηλεγράφημα. Όμως: ίδρυμα, κατάλυμα	μήνυμα κ.ά.
Επίθετα σε -υ	-υ	• Το υ και το η των καταλήξεων διατηρούνται μόνο στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική του ενικού. Στις άλλες πτώσεις γράφονται με ι: βαθύς, βαθύ – βαθιού, βαθιά, βαθιών	
Επίθετα	1. -αίος 2. -λέος 3. -τέος 4. -είος 5. -ηρός 6. -ικός 7. -ιμος 8. -ινός 9. -ινος 10. -ιος	• ακμαίος, γενναίος κ.ά. • ρωμαλέος κ.ά. • διαιρετέος κ.ά. • αστείος, λείος κ.ά. • ανθηρός, ζωηρός κ.ά. • γνωστικός, ευγενικός κ.ά. • νόμιμος, χρήσιμος κ.ά. • αντικρινός, βραδινός κ.ά. • μάλλινος, ξύλινος κ.ά. • άγιος, ουράνιος κ.ά.	νέος κεφαλαίος γελοίος, κρύος αλμυρός, γλαφυρός, ισχυρός, οχυρός θηλυκός, δανεικός διάσημος, άσχημος, έτοιμος, έρημος, πρόθυμος, περίφημος κ.ά. ελεεινός, σκοτεινός, ταπεινός, υγιεινός, φωτεινός Εξαιρούνται: α) όσα παράγονται από κύρια ονόματα προσώπων : αβερόφειος, πυθαγόρειος

	11. -ίσιος 12. -ωπός 13. -ωτός	• βουνίσσιος, παλικαρίσιος κ.ά. • αγριωπός, πρασινωπός κ.ά. • θολωτός, φουντωτός κ.ά.	κ.ά. β) άδειος, αντρίκειος, βόρειος, γυναικείος, επίγειος, τέλειος, όμοιος κ.ά. γνήσιος, ημερήσιος, Ιθακήσιος (εθνικά).
Ρήματα πρώτης συζυγίας	1. -ω 2. -άβω 3. -εύω 4. -αίνω 5. -έρνω 6. -ιάζω 7. -ίζω 8. -λλω 9. -ώνω 10. -σσω 11. -ττω 12. -ίνω 13. -ήνω 14. -είνω 15. -ύνω	• δένω κ.ά. • ράβω κ.ά. • λατρεύω κ.ά. • πηγαίνω κ.ά. • φέρνω κ.ά. • αγκαλιάζω κ.ά. • δροσίζω κ.ά. • αναβάλλω κ.ά. • απλώνω κ.ά. • αναπτύσσω κ.ά. • εισπράττω κ.ά. • δίνω, κλίνω, κρίνω, πίνω • αφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω • κλείνω, τείνω • λύνω, ντύνω, οξύνω κ. ά.	παύω, αναπαύω κλέβω, σέβομαι δένω, μένω, πλένω παίρνω αδειάζω, μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι, χρειάζομαι πρήζω, αναβλύζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, κελαρύζω, συγχύζω, σφύζω, δανείζω, αθροίζω θέλω, οφείλω αρέσω θέτω
Ρήματα	1. -ω, -ώ 2. -εις, -ει	δένω, αγαπώ δένεις, δένει	

	3. -είς, -εί θεωρείς, θεωρεί 4. -μαι δένομαι, αγαπιέμαι 5. -σαι δένεσαι, αγαπιέσαι 6. -ται δένεται, αγαπιέται 7. -με δένουμε, αγαπούμε 8. -τε δένετε, αγαπάτε 9. -νται δένονται, αγαπιούνται	
Η ορθογραφία του Αόριστου	• Τα ρήματα της πρώτης συζυγίας διατηρούν στον αόριστο το η, το ι, το υ, το ει, το οι που έχουν στην παραλήγουσα της οριστικής του ενεστώτα. αφήνω άφησα ορίζω όρισα λύνω έλυσα κλείνω έκλεισα αθροίζω άθροισα • Οι αόριστοι σε -ωσα γράφονται με ω: άπλωσα, έδωσα κ.ά. Εξαιρούνται το άρμωσα και το δέσπωσα. Το δίνω στον παθητικό αόριστο γράφεται με ο : δόθηκα – δοσμένος • Τα ρήματα της δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν αόριστο σε -ησα με η. αγαπώ αγάπησα • Τα ρήματα σε -αίνω τελειώνουν στον αόριστο σε : -υνα : βαθαίνω βάθυνα -ηκα : ανεβαίνω ανέβηκα -ησα: βλασταίνω βλάστησα • Τα ρήματα στον αόριστο γράφονται με ένα λ. ανατέλλω ανάτειλα σφάλλω έσφαλα • Πολλά ρήματα που τελειώνουν σε -έλνω, -ερνω σχηματίζουν αόριστο σε -ειλα, -ειρα: στέλνω έστειλα γέρνω έγειρα	μεθώ μέθωσα μηνώ μήνωσα
Επιρρήματα	- ω κάτω, εδώ κ.ά. - ως αμέσως, κακώς κ.ά. - ια ανάρια, βαθιά κ.ά. - ις μόλις, ολονυχτίς κ.ά.	εμπρός, εντός, εκτός, (ε) – φέ – τος, τέλος Γράφονται με η μερικά σύνθετα με γενική : εξαρχής, καταγής, επίσης, επικεφαλής κ.ά.

Πηγές :

- ❖ <http://www.teicrete.gr/users/kutrulis/Glosika/dotiki.htm>
- ❖ *Νεοελληνική Γραμματική της ε' και στ' δημοτικού, Χρίστος Τσολάκης, Ο.Ε.Δ.Β.*